

CHINEES OP SCHOOL

‘Als Nederlandse zakenman kun je soms beter een bezoek aan de Wallen brengen met je Chinese relaties dan een rondje geven’, aldus Lulu Wang. De schrijfster verdiepte zich in het project *Kenniswerkers*

in de Oriënt van CPS en geeft haar mening: wat zouden leerlingen over China moeten weten nu de kans groeit dat ze later – voor hun werk – met dit land te maken krijgen? ‘Het kan geen kwaad je te verdiepen in de gewoonten van het Chinese zakenleven.’

‘Als je de taal spreekt, breekt dat het ijs’

Virna-Lizza Sol & Femke van den Berg

Nederland heeft China, inmiddels de vierde economie ter wereld, helemaal ontdekt als handelspartner. De Nederlandse export naar China groeit jaarlijks met zo’n 25 procent en Nederlandse bedrijven investeren fors in het land. Sommige ondernemingen verplaatsen zelfs hun productieprocessen ernaartoe vanwege de goedkope arbeidskrachten en de hoge arbeidsproduc-

tiviteit. Kortom: China wordt steeds belangrijker voor Nederland.

De opkomst van het land leidt er onherroepelijk óók toe dat de jongeren die nu nog in de schoolbankjes zitten, in de toekomst vaker te maken zullen krijgen met de Volksrepubliek. Zouden zij daarom niet al tijdens hun schoolloopbaan kennis moeten opdoen van China? Hoe kunnen leerlingen in het voortgezet onderwijs – de toekomstige kenniswerkers in landen als China – hiervoor

voldoende worden toegerust? Welke vaardigheden hebben zij nodig om later succesvol contact te kunnen hebben met het bedrijfsleven daar? Die vraag stond centraal in het project *Kenniswerkers in de Oriënt*, dat in opdracht van het ministerie van OCW werd uitgevoerd door CPS onderwijsontwikkeling en advies. Om de vraag te beantwoorden, namen onderzoekers interviews af met Nederlandse bedrijven die contacten onderhouden met China, met Nederlandse scholen die reeds het initiatief hebben genomen om 'iets' met China te doen en met leerlingen die de Chinese taal en cultuur als vak volgen. Ook keken zij in hoeverre het huidige havo- en vwo-curriculum voor de vakken geschiedenis, aardrijkskunde, economie en maatschappijleer al aanknopingspunten biedt om stil te staan bij China. Hun bevindingen publiceerden ze in *Made in China, Manufactured in India*.

Uit onderzoek blijkt dat veel zakenlieden, docenten, schoolleiders en leerlingen het belangrijk vinden om aandacht te schenken aan China

Binnen curriculum

Uit het onderzoek kwam klip-en-klaar naar voren dat veel zakenlieden, docenten, schoolleiders en leerlingen het belangrijk vinden om aandacht te schenken aan China. Enige talenkennis zou kunnen helpen bij het leggen van contacten, denken zij. Ook de Chinees-Nederlandse Lulu Wang denkt dat het goed is om binnen een module Chinakunde in elk geval aandacht te schenken aan het Mandarijn. 'Het begint met de taal', zegt ze. 'Ook al wordt er in het zakenleven veel met tolken gewerkt, als je de taal zelf enigszins beheerst, breekt dat het ijs. Chinezen zullen meer affiniteit met je voelen en je "broeder" noemen. Je wordt meer gerespecteerd. Bovendien: Chinezen gebruiken tolken vaak om meer bedenktijd af te dwingen en onderling te overleggen. Dan is het natuurlijk handig als je hun gesprekken een beetje kunt volgen.'

Daarnaast vonden de gesprekspartners van CPS kennis van culturele, sociale, godsdienstige en politieke structuren heel belangrijk. Die kennis moeten leerlingen bij voorkeur opdoen binnen het huidige curriculum, zo stelden de scholen. Daarom onderzocht CPS ook nog welke mogelijkheden scholen hebben om binnen het

Lulu Wang (1960) studeerde Engelse taal, linguïstiek en letterkunde aan de Universiteit van Beijing. In 1986 verhuisde ze naar Nederland, omdat ze hier een baan kon krijgen als docente Chinees aan de Hogeschool Maastricht. Sindsdien slaat ze in haar werk bruggen tussen China en Nederland. Eerst als docente, maar tegenwoordig vooral als schrijfster. Haar debuutroman uit 1997, de bestseller *Het lilietheater*, schreef ze direct in het Nederlands. Ze weet wat het is om te worstelen met een nieuwe taal. Wang: 'Chinees is voor Nederlanders een lastige taal. Toch heb ik destijds in Maastricht gemerkt dat de studenten na vier jaar onderwijs wel teksten konden lezen en een mondje Chinees konden praten. Bijna zonder accent. Daar had ik bewondering voor. Nederlanders zijn goed in het leren van een taal.'

In de boeken van Lulu Wang is China altijd aanwezig. Scholen die zich in China willen verdiepen, zouden ervoor kunnen kiezen (delen) uit haar werk te lezen. Zo verhaalt *Het lilietheater* over de jeugd van een meisje tijdens Mao's Culturele Revolutie. De hoofdpersoon brengt samen met haar moeder een tijd door in een heropvoedingskamp en sluit vriendschap met een meisje uit een andere kaste. *Sringendroom* gaat verder waar *Het lilietheater* ophield. De zeventienjarige Dingxiang studeert aan de Universiteit van Beijing en wordt heen en weer geslingerd tussen haar dorst naar kennis en haar honger naar liefde. In *Het tedere kind* volgt de lezer Lilian tijdens haar vroegste jeugd in Beijing (die getekend wordt door misbruik en incest), haar komst naar Maastricht, waar ze ontdekt wat liefde is, en het heden in Den Haag. In *Bedwelmd* wordt de jonge en ambitieuze Chris voor zijn werk uitgezonden naar Qingdao, China. Via een collega leert hij de mooie Jelai kennen. *Bedwelmd* is een verhaal over zaken doen in de jaren negentig, maar het gaat ook over een passie, die bloeit en bekneld raakt tussen twee culturen – die van het bekende Nederland en het deels onbekende China. Het thema 'tradities' komt heel sterk terug in de boeken *Het Witte Feest* (over de dood) en *Het rode feest* (over een bruiloft). In het nieuwste boek van Lulu Wang, *Heldere maan*, ontmoet Jian, een gestudeerde stadsjongen, de jonge vrouw Mingyue, die in het klooster werkt. Het boek laat iets zien van de eeuwenoude filosofieën die invloed hebben op de Chinese mentaliteit. Lulu Wang schreef ook nog over ontmoetingen met haar lezers in het boek *Brief aan mijn lezers*. Meer informatie: <www.luluwang.nl>.

bestaande curriculum stil te staan bij China. In een tweede brochure (*Made in China, Manufactured in India II*) geven de onderzoekers aan dat het binnen bijna alle ‘gewone vakken’ mogelijk is aandacht te schenken aan China: geschiedenis, aardrijkskunde, economie, maatschappijleer, Nederlands, moderne vreemde talen en zelfs wiskunde. Ook geven ze voorbeelden van hoe je binnen het gewone programma stil kunt staan bij China. Waarom bij geschiedenis de leerlingen niet eens een tijdbalk laten maken van de Chinese historie? Of ze het communistische stelsel in China laten vergelijken met dat van Cuba? Bij Nederlands en de mvt kunnen ze discussiëren over de mensenrechtensituatie in China. En wiskunde biedt mogelijkheden voor het maken van tabellen, grafieken en berekeningen over bijvoorbeeld de invloed van de Chinese bevolkingsgroei op het milieu. Aan de hand van een aantal praktijkvoorbeelden (zie kaders) en kant-en-klare opdrachten laten de onderzoekers concreet zien hoe scholen lessen over China in hun

Praktijkvoorbeeld 1: Minkema ChinaConnectie

Verschillende vo-scholen doen al ‘iets’ met China. Eén daarvan is het Minkema College in Woerden. De school startte een pilotproject, waarbij het profielwerkstuk in vijf vwo in het teken staat van China. In het kader van het project reisden dertien leerlingen voor tien dagen naar China. Daar bekeken ze het Plein van de Hemelse Vrede, de Verboden stad, Xian, de beroemde tuin in Sjanghai en een deel van de Chinese muur. In tweetallen verwerkten ze hun ervaringen in een werkstuk. De leerlingen, die geselecteerd werden op motivatie, hadden zich een half jaar lang voorbereid op deze reis. Ze kregen les in de taal en woonden elke maand een informatieavond bij, waar economische, historische en politieke onderwerpen aan de orde kwamen. Ook bekeken ze films en werd er Chinees gegeten. Naast dit project biedt het Minkema College een module Chinees aan voor leerlingen van vier havo. Deze duurt zeventien weken; de leerlingen hebben per week twee uur les. Zij krijgen informatie over allerlei aspecten van de Chinese samenleving en cultuur.

gewone programma verwerken. Bovendien schetsen ze eindtermen die kunnen dienen als basis om een leerlijjn Chinakunde te ontwikkelen. Deze kan het uitgangspunt zijn voor een meerjarige module, waarvoor leerlingen bijvoorbeeld in het vrije deel kunnen kiezen.

Magnolia

Aankomende zakenlieden zullen inderdaad ook wat van de Chinese cultuur moeten weten, stelt Wang. ‘Die is heel anders dan de Nederlandse. Een voorbeeld: in mijn boek *Het lelietheater* maakt de hoofdpersoon veel nare dingen mee. Toch klaagt ze nauwelijks, ze vlucht in de natuur. Het meisje vindt troost bij lelies. Je begrijpt dat niet als je de geschiedenis en de cultuur van China niet kent. Veel inspiratie wordt er uit de natuur gehaald. Zo gaan de Chinezen massaal naar buiten als de magnolia in bloei staat. Nederlanders doen dat niet als de tulp gaat bloeien. Een ander voorbeeld: in het zakenleven zie je dat mensen “ja” zeggen en “nee” doen. Niet omdat Chinezen hypocriet zijn, maar omdat de cultuur voorschrijft om beleefd te blijven. Chinezen houden van omwegen maken. Westerlingen gaan ervan uit dat een zakenman recht op z’n doel afgaat. En dat hij aan geeft wanneer zijn grens is bereikt. Maar dat doet een Chinees niet. Stel, een westerse speelgoedfabrikant wil

Praktijkvoorbeeld 2: China-experience project

Het Aloysius College in Den Haag startte in oktober 2006 het China-experience project, dat eind april 2007 werd afgesloten met een achtdaagse reis naar China. Er namen 25 leerlingen deel aan het project. Ter voorbereiding op de reis zijn er 23 activiteiten ontwikkeld en uitgevoerd (in samenwerking met het museum voor Volkenkunde en een aantal sinologen). De leerlingen kwamen daarvoor elke dinsdagmiddag twee uur bij elkaar. Vele onderwerpen passeerden de revue, zoals het boeddhisme, filosofie, economie, muziek, politiek en kaligrafie, maar bijvoorbeeld ook de trek van de Chinezen van het platteland naar de stad, internet en mensenrechten. Naast colleges, die veelal door sinologen werden gegeven, bezochten de leerlingen het Haagse Chinatown, een acupuncturist, ze bekeken de film *China Blue* en ze volgden een workshop Chinees koken. Ook hebben ze kennisgemaakt met de Chinese taal. Ze kregen vier keer anderhalf uur Chinese les van een docente van de universiteit van Leiden. De projectopdrachten stonden los van het pta. De opdrachten die de leerlingen uitvoerden, konden bij bepaalde vakken soms worden meegeteld als praktische opdracht. Zo hebben leerlingen voor maatschappijleer bijvoorbeeld een gids geïnterviewd. Ondanks het ‘dwingende’ curriculum van de tweede fase en de eindexamenprogramma’s is de school erin geslaagd een inhoudelijk interessant en spannend project uit te voeren.

‘In China is openlijk je ouders tegenspreken en kritiek uiten ongewoon. Adolescenten zeggen “ja” en doen “nee”. Dat is hun vorm van kritiek leveren’

speelgoed in China laten maken voor drie euro per stuk. De Chinezen weigeren, want de kostprijs is hoger dan wat ze ervoor krijgen. De westerling blijft maar doorpraten en onderhandelen. Uiteindelijk geven de Chinezen toe, maar leveren vervolgens in op de kwaliteit. Ze gaan ervan uit dat de westerling dit wel begrijpt. Maar die wil voor een lagere prijs dezelfde kwaliteit. Als hij ontdekt dat deze minder is, wordt hij kwaad. Terwijl de Chinees denkt: “Maar ik heb toch mijn best gedaan?” Chinezen blijven vasthouden aan hun eigen overtuiging en dat kan als koppigheid geïnterpreteerd worden. Dat is jammer. We hebben allemaal één neus en twee oren; we moeten geen moreel superioriteitsgevoel hebben ten opzichte van elkaar. Om nare misverstanden te voorkomen, is het aan te raden dat Nederlanders die worden uitgezonden naar China, zich eerst op de hoogte stellen van de plaatselijke gewoonten.’

Wallen

De gewoonten in het Chinese zakenleven wijken dus af van de Nederlandse mores. Wang geeft nog een voorbeeld: ‘Om zaken te kunnen doen met Chinese mannen, moet je bijvoorbeeld weten wat hun begeerte opwekt. Sommigen gaan graag de hort op als ze veel geld hebben. In China zijn er veel verstandshuwelijken. Geluk zoek je daar buiten het gezin. Als Nederlandse zakenman kun je soms beter een bezoek aan de Wallen brengen met je Chinese partners dan een rondje te geven. Je zult de Chinezen overigens wel moeten dwingen, want ze geven het niet graag toe, maar diep in hun hart willen ze het heel graag. Zakenvrouwen gebruiken hun uiterlijk en seksualiteit om voordeeltjes te krijgen. Dat betekent dus: veel complimenten geven en vleien over hun uiterlijk.’

Kennis van het zakenleven en de Chinese taal en cultuur volstaan echter niet, vindt Wang. ‘Chinezen denken anders. Als je ze beter wilt begrijpen, moet je je op school eveneens verdiepen in hun geschiedenis, religies, filosofie, geografie, mentaliteit. China komt voort uit allemaal kleine koninkrijkjes. Hoe zijn die diverse kleine koninkrijkjes van China samengekomen in de eerste dynastie en vervolgens uitgegroeid tot de huidige samenleving? Dat is belangrijk om te weten.’

Protserig

Wang vertelt dat zij in haar boeken laat zien hoe de tegenwoordige maatschappij beïnvloed is door de geschiedenis en welke invloed die heeft gehad op de psyche van de mensen. ‘Maar ook kennis van het confucianisme, het taoïsme, het christendom en het boeddhisme zijn van belang’, zegt ze. ‘Deze stromingen oefenen ook vandaag de dag nog veel invloed uit op de politiek en mentaliteit. Zo schrijft het boeddhisme voor dat je elkaar in je waarde moet laten, dat je eerbied moet hebben voor andersdenkenden. Volgens het confucianisme moet je je ouders vereren, of ze nu goed zijn of slecht. Daarom vinden Chinezen het bijvoorbeeld vreselijk dat Nederlanders hun ouders naar bejaardenhuizen sturen. In China is openlijk je ouders tegenspreken en kritiek uiten ongewoon. Adolescenten zeggen “ja” en doen “nee”. Dat is hun vorm van kritiek leveren.’

Bij het zakendoen is het verder volgens Wang van belang om op de hoogte te zijn van de geografie en, vooral, de sociologische geografie. ‘Binnen China leven wel 56 verschillende bevolkingsgroepen, die onderling behoorlijk verschillen. Zo letten Chinezen uit het zuiden op de kleintjes; ze zijn subtiel. Vergeleken met Nederlanders zijn de meeste Chinezen protseriger; ze lopen meer te koop met wat ze hebben. Chinezen vragen allemaal “Waar kom je vandaan?” als ze kennismaken. Zo kunnen ze de cultuur inschatten waar de ander uit komt.’

Lulu Wang hoopt dat lessen over China zullen leiden tot meer begrip voor haar geboorteland. Toch zullen Nederlanders en Chinezen elkaar vermoedelijk nooit helemaal snappen, zo zei ze onlangs in een interview met Rik Felderhof: ‘Dat moeten we accepteren. Dat geldt in de liefde tussen twee mensen, maar ook voor de relatie tussen Oost en West. In het klein en in het groot. Pas voorbij de taal en verheven boven onze handelingen – dus daar waar het gevoel regeert – kunnen we elkaar ontmoeten.’ ■

De brochures *Made in China, Manufactured in India (I en II)* kunnen worden gedownload via de website van CPS, <www.cps.nl>.